

FRI-ONLINE-1-LL-03

THE THEORY OF LANGUAGE PERSONALITY: DEFINITION OF THE LINGUISTIC PHENOMENON⁸

Asst. Prof. Niya Peneva, PhD

Department of Bulgarian Language, Literature and Arts,

University of Ruse

Phone: 082 888 664

E-mail: ndoneva@uni-ruse.bg

Abstract: *The principles of the anthropocentric paradigm closely related to the study of the individual regarded as a language personality. The core of the study is the language as means of reveal the personality's traits. In its descriptive part the theory of the language personality states that the term language personality is discussed mainly in the field of Russian linguistics and it focuses on the nature of the phenomenon.*

Keywords: *Linguistics, Linguopersonology, Linguodidactics, Definition of language personality*

ВЪВЕДЕНИЕ

През втората половина на XX век се осъществява преход към антропоцентризм в лингвистиката. Интересът на изследователите се пренасочва от обекта на познание към субекта, т. е. на първо място се поставя човекът, а езикът се смята като негова главна конституираща характеристика – анализира се човекът в езика и езикът в човека. Формирането на антропологичната лингвистика води до разгръщането на лингвистичната проблематика в посока към човека и неговото място в културата, защото в центъра на културата и на културната традиция стои езиковата личност с цялото си многообразие.

Окончателното формиране на антропоцентричната парадигма през 1990 г. не отменя предходните две парадигми – сравнително-историческата и системно-структурната, които и до днес са в служба на езиковедската наука (Маслова 2008: 5 -16).

Утвърждаването на антропоцентричните тенденции в езикознанието обуславя появяването на много нови лингвистични дисциплини, обединени от интереса към говорещия човек и в тясна връзка с други хуманитарни науки. Това са когнитивната лингвистика, лингвокултурологията, лингвистиката на текста, комуникативната лингвистика, лингвистичната прагматика, лингвополитологията, лингвоперсоналогията и др.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Основен обект на изучаване и описание в лингвоперсоналогията е езиковата личност. Терминът *езикова личност* за първи път е употребен от академик В. В. Виноградов през 1930 г. в неговата работа "О художественной прозе". В началото на 80-те години на миналия век в руското езикознание възниква потребността от конструктивно разработване на понятието. Така се появяват изследванията на видните руски лингвисти А. А. Леонтиев, Т. Н. Ушакова, Г. И Богин, А. А. Залевская и на Ю. Н. Караулов, в които се разглеждат различни теоретични аспекти на феномена. Основите на цялостна теория на езиковата личност се полагат с излизането през 1987 г. на монографията на Ю. Н. Караулов "Русский язык и языковая личность". Изучаването на същността на езиковата личност, на нейната структура и типология е изключително плодотворно и перспективно в съвременната лингвистика.

⁸ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 13 ноември 2020 г. в секция Езикознание, литературознание и изкуствознание с оригинално заглавие на български език: ТЕОРИЯ НА ЕЗИКОВАТА ЛИЧНОСТ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЗИКОВИЯ ФЕНОМЕН.

В съвременната руска лингвистика внимание заслужават изследванията на Юрий Караулов (1987,1989), Владимир Карасик (2002), Валентина Маслова (2001, 2004), Зинаида Аркадьевна, Сергей Пузирьов (1998).

В България отделни езиковеди също се занимават специално с проблемите на „езиковата личност“, като сред тях се открояват с разработките си Маргарита Симеонова (2006), Руси Русев (2000, 2004, 2012), Румяна Петрова (2014) и др.

В последните години у нас се наблюдава засилен интерес и се очертава тенденция към изследване на езиковата личност на емблематична, общественозначима личност. В научните търсения на Руси Русев се открояват задълбочени разработки, свързани с езиковата личност на видни българи: Димитър Маринов (Русев 1999), Захари Стоянов (Русев 2000), Михаил Арnaudов (Русев 2000), Ангел Кънчев (Русев 2001). Те са индикатор за ориентацията и позициите на българската лингвистична мисъл по проблема. В тази посока е проучването и на Маргарита Симеонова, автор на детайлно изследване на езиковата личност на Васил Левски (Симеонова 2007). За Марин Дринов като национална езикова личност пише Надежда Николова (Николова 2008).

От гледна точка на лингводидактиката И. Любенова разглежда проблема за детската езикова личност във връзка с усвояването на родния и чуждия език (Любенова 2005).

Лингвистичната наука предлага от различни позиции многоаспектни дефиниции на явлението *езикова личност*.

В своята докторска дисертация на тема “Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов“, защитена през 1984 г., проф. Г. И. Богин дава следното определение за езиковата личност: “... човекът, разглеждан според неговата готовност да прави речевы постъпки, да създава и приема произведенията на речта“ (Богин 1984: 1).

В монографията си „Русский язык и языковая личность“ Ю. Н. Караулов обстойно анализира същността, структурата, различните езикови, концептуални и прагматични проявления на езиковата личност; разглежда и различните подходи към изследването на понятието, които включват множество интерпретации – лингвокултурологични, лингводидактични, психологически (Караулов 1989).

„Под езикова личност – пише проф. Караулов, – разбирам съвкупността от способности и характеристики на човека, обуславящи създаването и възприемането на речевы произведения (текстове), които се различават по: а) степен на структурно-езикова сложност, б) по дълбочина и точност на отразяване на действителността, в) по определена целева насоченост“ (Караулов 1989: 3). Това определение за първи път извежда няколко съществени предпоставки за реализирането на индивида като езикова личност – добре овладян естествен език; обективен поглед към действителността и живота на обществото; наситена с идеи и концепти менталност; цели, мотиви и интенции на личността. Караулов акцентира върху това, че ако личността не развива непрекъснато своята менталност и езиковата си способност, трудно може да се себеосъществява като езикова личност, още по-малко да се стреми към усъвършенстването си като такава личност (Караулов 1987: 3). От особена важност е и друго определение на руския езиковед: “... езиковата личност е личност, изразена в езика (текстове) и чрез езика, това е личност, реконструирана в основните си черти на базата на езиковите средства“ (Караулов 1987: 38). Особен интерес представлява и друго негово твърдение: „Зад всеки текст стои езикова личност“ (Караулов 1989: 3).

Ю. Караулов разглежда езиковата личност и в лингводидактичен план. Според него двете основни особености на явлението в този аспект, с които трябва да се съобрази изследователят, са:

> Езиковата личност да се възприема като homo loquens изобщо, а самата способност на използване на езика – като родово свойство на човека (вида homo sapiens).

> Лингводидактиката се интересува главно от генезиса на езиковата личност, съсредоточава се по-скоро върху синтеза, отколкото върху анализа (Караулов 1987).

В центъра на лингводидактичния подход към езиковата личност според В. Риганова попада „индивидът като съвкупност от речевы способности, позволяващи езиковата личност

да се разглежда като съвкупност от ипостаси или като съвкупност от способности и характеристики на човека, обуславящи създаването и възприемането на речеви произведения (текстове), които се различават: по степен на структурно-езикова сложност, по дълбочина и точност на отразяване на действителността, по определена целева насоченост" (Риганова 2010: 348).

Проф. Валентина Маслова приема определението на Караулов за езиковата личност, като уточнява, че последната е „социално, и същевременно индивидуално явление“ (Маслова 2001: 119). Според Маслова индивидуалното в езиковата личност се формира чрез вътрешното отношение към езика и формирането на личностните смисли. Но тя обръща внимание и на това, че езикът на конкретната личност, се ръководи преди всичко от наследеното езиково богатство, а в по-малка степен от индивидуалните езикови особености.

В руската лингвистка В. В. Красних различава *говорещ човек, езикова личност, речева личност, комуникативна личност* в зависимост от характера на речевите дейности: „Говорещият човек е личност, една от дейностите на която е и речевата дейност (включваща както процеса на пораждаване, така и процеса на възприемане на речевите произведения); езиковата личност – това е личност, проявяваща себе си в речевата дейност и притежаваща определена съвкупност от знания и представи; речевата личност – това е личност, която се реализира в комуникацията, като избира и осъществява една или друга стратегия и тактика на общуване, прави избор и използва един или друг репертоар от средства (както лингвистични, така и екстралингвистични); комуникативната личност – конкретен участник в конкретния комуникативен акт, реално действащ в реална комуникация”. (цит. по Маслова 2001: 120).

За същността на езиковата личност пише и известният езиковед Владимир Карасик. В монографията си „Езиков кръг: личност, концепти, дискурс“ той предлага типология на езиковите личности в ценностен, познавателен и поведенчески аспект (Карасик 2002). Владимир Тхорик разглежда в дисертацията си „Езиковата личност: лингвокултурологични аспекти“ влиянието на културните фактори върху езиковата личност.

Като обект на изучаване в българското езикознание феноменът *езикова личност* се разглежда и от лингвокултуролога Румяна Петрова. В съвместна статия с Боян Денизов „За понятията езикова личност и лингвокултурна личност в лингвокултурологията“ езиковата личност се представя като: ... „носителя на даден език с неговите възможности да говори и пише, да чете, слуша, разбира и възпроизвежда текстове на този език“ (Петрова, Денизов 2014: 184). С оглед на лингвокултурата и ролята на личността в нея в изследването се прави предложение терминът *лингвокултурна личност* със значение „личност, която е типична и/или представителна за дадена лингвокултура“ да се разбира като *езикова личност*. Предложението се опира най-вече на факта, че различните определения на *езиковата личност* смислово съвпадат със семантиката на термина *лингвокултурна личност*, като последният не се покрива с философския термин *homo loquens*.

С проблема *езикова личност* се занимава и Маргарита Симеонова. Тя я разглежда като съчетание от речева и комуникативна личност със следната характеристика: „личност, която се реализира в комуникацията, избираща и осъществяваща една или друга стратегия и тактика в общуването...като конкретен участник в комуникативния акт, реално протичащ в реално време и в реална комуникация“ (Симеонова 2006:197).

Въз основа на проучванията си Руси Русев предлага следното определение за езикова личност: „Езиковата личност е личност, която се превръща многократно в текст посредством мисловноречевата и комуникативната дейност на човека като субект на културата” (Русев 2007). Той прави важно уточнение, че езиковата личност се отнася не просто за всеки индивид с езиково-комуникативни възможности, а за личност, съдържаща съвкупност от знания и представи, които тя добива чрез своя езиков и познавателен опит за заобикалящия свят, т.е има добре развита езикова и концептуална картина за света (Русев 2007).

ИЗВОДИ

Посочените по-горе определения разкриват от различни ракурси спецификата и уникалността на теорията за езиковата личност.

Настоящият доклад е разработен по научно-изследователски проект "Изследване на възможности за прилагане на интегративни връзки в хуманитаристиката и изкуствата", дог. № 20-ФПНО-01, финансиран по фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет „Ангел Кънчев“.

REFERENCES

Bogin G. (1984). Model of linguistic personality and its attitude to the variety of the texts. Leningrad, 1984 (**Оригинално заглавие:** Богин Г. И. Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов. Ленинград, 1984).

Karaulov, U. (1987). Russian language and linguistic personality, Moscow, 1987 (Оригинално заглавие: Караулов, Ю. Русский язык и языковая личность. М., 1987).

Karaulov, U. (1989). Foreword. Russian linguistic personality and tasks about its study. In: Language and personality, Moscow, 1989 (**Оригинално заглавие:** Караулов, Ю. Предисловие. Русская языковая личность и задачи ее изучения. – В: Язык и личность. М., 1989).

Kireeva, E. (1988). Correlation between language and personality: about synthesized models. In: Language, consciousness, communication, 1998, 94-102 (**Оригинално заглавие:** Киреева, Е.С. Соотношение „язык и личность“: к вопросу синтезирующей модели. – В: Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей. Ред. В.В. Красных, А.И. Изотов. Вып. 4. М., 1998, с. 94-102).

Lubenova, I (2005). Child's linguistic personality and assimilation of the language. In: Bulgarian speech, XI, N 1, 2005, 7-13. (**Оригинално заглавие:** Любенова, И. „Детската езикова личност“ и усвояването на езика – роден и чужд. – *Българска реч*, XI, N 1, 2005, с. 7-13).

Maslova, V. (2001). Linguistic culture, Minsk, 2001 (**Оригинално заглавие:** Маслова В. Лингвокультурология. Учебное пособие. М., 2001).

Maslova, V. (2004). Cognitive linguistics, Minsk, 2004 (**Оригинално заглавие:** Маслова В. Когнитивная лингвистика. Учебное пособие. Минск, 2004.)

Maslova, V. (2008). New points in linguistics, Minsk, 2008 (**Оригинално заглавие:** Маслова В. Современные направления в лингвистике. М., 2008.)

Petrova, R, B. Denizov (2014) About the terms 'language personality' and 'linguocultural personality' in linguistic culturology. (**Оригинално заглавие:** Петрова, Р., Б. Денизов. За понятията езикова личност и лингвокултурна личност в лингвокултурологията. – В: Научни трудове на Русенския университет 2014. Т. 53, сер. 5.2. Русе, 2014, с. 183-192.)

Puzirev, A. (1998) Linguistic personality through method of substratum. In: Linguistic consciousness. Forming and functioning, Moscow, 1998. (**Оригинално заглавие:** Пузырев, А. Языковая личность в плане субстратного подхода. – В: Языковое сознание. Формирование и функционирование. М., 1998.)

Riganova, V (2010). Linguistic personality in the aspect of new linguistic theories. In: Science notes: philological sciences, 346-350. (**Оригинално заглавие:** Риганова, В. Языковая личность в аспекте современных лингвистических теорий. – В: Науковы записки. Серия: филологични науки, Выпуск 89 (1), с. 346-350.)

Rusev, R (2000). Academician Mihail Arnaudov – language and personality. In: Arnaudov sbornik 1, 2000, 1-3. (**Оригинално заглавие:** Русев, Р. Академик Михаил Арнаудов – език и личност. – В: Арнаудов сборник. Т. 1, Русе, 2000, с.1-3.

Simeonova, M. (2006). Linguistic personality as an object of linguistic-cultural research. In: The world of a dictionary. The world in a dictionary, Veliko Turnovo, 2006, 195-201. (**Оригинално заглавие:** Симеонова М. Езиковата личност като обект на лингвокултурологичното изследване. – В: Светът на речника. Светът в речника. Юбилеен

сборник, посветен на 70-годишнината на чл. кор. дфн Емилия Пернишка. Велико Търново, 2006, с. 195-201.)